

Otrokove pravice skozi prizmo devetošolcev prejšnje generacije

Po mnogih letih razmišljanjih o otrocih, o njihovem odraščanju in njihovih pravicah je lansko leto napočil čas, da se s to problematiko pogovorim tudi s parlamentarci 8. in 9. razreda. Kot nalašč je bila razglašen teden otroka na temo otrokovih pravic.

Kje naj se lotimo teme, o kateri se vesti iz medijev kar vrstijo, izdajajo in delijo se brošure, otroci poslušajo predavanja in se o pravicah izobražujejo, pogovarjajo in ozaveščajo. Ne moremo ostati ravnodušni, da so otroci po svetu še danes žrtve kupčkanja različnih interesov, nenaklonjene usode, kulturnih in predsodkov polnih odklonov in nesreč. Verjetno nam je nepredstavljava mladost in odraščanje otrok v Afriki, kjer vladajo spopadi, v opustošeni Siriji, pa še marsikje. Če se je pri nas pravica otrok izraža s pravico do nošenja pregrešno dragih in strojno raztrganih kavbojk, ta kontrast ponuja le še kakšno vprašanje več, kot je na razpolago odgovorov. Vendar ni prav, da se slepimo: tudi evropskim otrokom prihodnost ni naklonjena. Ni prav, da se osredotočimo zgolj na to, kar trenutno imajo ampak na perspektive, ki jih čakajo potem, ko bodo že odrasli.

V na videz varni, pravno urejeni državi in v urejeni evropski skupnosti nismo tako varni, kot se zdi. V naši ustavi piše, da smo VSI upravičeni do zdravega okolja in pred kratkim smo v Ustavo vnesli še pravico do pitne vode. A le leto za tem se je zgodilo Anhovo z zastrupljeno vodo za vse generacije (ne le za tamkajšnje otroke), ki so se oskrbovale iz anhovskega vodovoda. Marsikje v Sloveniji se zaradi onesnaževanja zastrupljajo vse generacije, a bolj je vprašanje pereče in bolj se tiče vseh generacij, več je zatiskanja oči. Razumljivo, kritika korporacij je nevarno početje, pa naj gre za take ali drugačne kršitve človekovih pravic. Bolj se poglobljamo o otrokovih pravicah, bolj se kažejo zaključki, da kjer so kršene pravice otrok, so kršene pravice vseh generacij.

Učencem sem pripravil nekaj iztočnic za razmišljanje in na pogovor v ožji skupini povabil predstavnike razredov 8. in 9. razreda. Tu navajam nekaj iztočnic:

Za osnovo smo začeli s **konvencijo OZN o otrokovih pravicah**. Ta pravi, da vse, kar je v konvenciji zapisano, si otroci tudi zaslužijo. Konvencija ZN o otrokovih pravicah ščiti in varuje otrokove pravice tako, da

- določa osnovna pravila in standarde zdravstvene oskrbe,
- izobraževanja ter
- pravnih, civilnih in socialnih storitev.

Konvencija nadaljuje s glavnimi načeli, na osnovni človekovih pravic, ki pripadajo vsem otrokom sveta:

- zavračanje kakršnekoli diskriminacije
- najboljša korist otrok,
- preživetje,

- razvoj vseh potencialov,
- zaščita pred kakršnimkoli izkoriščanjem,
- sodelovanje in soudeležba otrok.

Bere se v redu in načeloma ni osebe, ki bi imel kaj dodati k konvenciji. Ampak kakšna je dejanska praksa v svetu in pri nas?

Poglejmo še **dolžnosti, ki jih navaja Konvencija ZN o otrokovih pravicah:**

- Otrok je dolžan spoštovati in upoštevati odločitve odraslih, ko jih le-ti sprejmejo v njegovem najboljšem interesu.
- Otrokova dolžnost je, da upošteva navodila in nasvete odraslih, ki skrbijo za njihovo zaščito in varnost.

No, o tem se bolj malo sliši. Pisci konvencije otrokovih pravic so uravnotežili pravice z dolžnostmi. Kot se je kasneje v pogovorih z učenci izkazalo, je vsako enostransko tolmačenje pravic napram dolžnostim lahko otrokom v veliko škodo.

Pri parlamentu smo se med drugim ustavili pri pojmu diskriminacije. Ker je to tujka in se bere zelo učeno, smo si jo podrobneje spoznali. Diskriminacija pomeni neenako obravnavanje posameznika oz. posameznice v primerjavi z nekom drugim zaradi narodnosti, rase, etničnega porekla, spola, zdravstvenega stanja, invalidnosti, jezika, verskega prepričanja, starosti, spolne usmerjenosti, izobrazbe, gmotnega stanja, družbenega položaja ali katerekoli druge osebne okoliščine. Diskriminacija ogroža, omejuje ali onemogoča prizadevanje, uresničevanje ali uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Žal jo imamo „v genih“, v neformalni vzgoji zapostavljanja in etiketiranja, kot vzor potom nenapisanih pravil razslojene družbe in njenih idolov. Še ena lastnost je opazna pri ljudeh, ki so nagnjeni k diskriminaciji: vedno najdejo žrtev. Če to slučajno ni tujec, drugoverec ali napačno spolno usmerjen, je za proces diskriminacije pripraven tudi čisto normalen sosed »z napako«.

Diskriminacija nastopi vselej, ko kdorkoli v sočloveku najprej poišče, kaj je slabega. In ko to najde, je zadovoljen. Mogoče se taka oseba zdi sami sebi na kratke razdalje celo imenitna. Na dolgi rok pa gredo stvari po svoje, praviloma na slabše!

V vseh uspešnih družinah / ekipah / timih / civilizacijah in kulturah je bil temelj uspeha iskanje tistega, kar je v sočloveku DOBREGA. Slabo pride samo, dobro je treba iskati in gojiti.

Tu so menja, misli in zaključki, ki so jih oblikovali (sedaj že bivši) učenci 9. razreda glede otrokovih pravic v svetu in pri nas:

- Otrokove pravice v svetu so ponekod zelo ogrožene, medtem ko pri nas manj, pa kljub temu prihaja do kršitev. Glede človekovih pravic smo mnenja, da pretirana zaščita ni vedno najboljša.
- V Sloveniji otrokove pravice trajajo od rojstva do osemnajstega leta starosti. Potem pa se izničijo, kot da jih sploh ni bilo.
- Glavna otrokova pravica je pravica do življenja, ki pa je marsikje kršena z vojnami, lakoto, brez dostopa do zdravil, vode...

- Pravica do staršev je ena pomembnejših pravic. Osiroтели otroci večkrat končajo v reji pri neznancih, čeprav bi raje bili pri sorodnikih. Mnogi skrbniki imajo lastne otroke in rejniške mnogokrat zanemarjajo.
- Res je, da moramo spregovoriti zase, a v večini primerov smo preslišani in o nas govorijo le odrasli.
- Menimo, da moramo otroke izobraževati o otrokovih pravicah, vendar bi morali pravice prilagajati na starost otroka. Sedanje pravice izenačujejo tiste v vrtcu s tistimi, ki so že skoraj odrasli.
- Menimo, da smo deležni premalo uvajanja v realno življenje pred 18. letom.
- Na nekaterih področjih preveč zaščite na nekaterih premalo. Premalo dela pred 18. letom ima lahko za posledico, da imajo otroci premalo praktičnih veščin in so slabo pripravljene za odraslost.
- Prevečkrat se krši pravico do čiste vode, zdrave hrane in zdravega okolja. Bolj bi morali paziti ter opozoriti ne le odrasle pač pa tudi otroke na pravico, da ne smemo delati razlik med različnimi spoli, veroizpovedjo, barvo kože ter njihovim premoženjskim stanjem.
- Velikokrat se krši pravice otrokom beguncem, ter jim ne nudimo ustrezne skrbi in zaščite. Kot velik problem čutimo, da odrasli ne poslušajo in zelo malo krat upoštevajo mnenje njihovega otroka, kar otrokom daje občutek ničvrednosti.
- Otroke premalo učimo strpnosti. Nekateri kar želijo, dobijo vse takoj, kar za življenje ni dobra lastnost.
- Marsikdaj pozabljamo na otrokovo pravico do zaščite pred nasiljem in zlorabami ter manipulacijo.
- Otroke bi morali prav tako več obveščati in opozarjati o njihovih pravicah, nikakor pa ne bi smeli pozabiti na dolžnosti, ki so mnogim otrokom manj znane.
- Naše mnenje je, da le s postopnim uvajanjem v uravnotežen in starosti primeren sistem pravic in dolžnosti omogoča zdrav način odraščanja. Ne moremo postati odrasli naenkrat, v trenutku, ko dopolnimo 18 let.

Zapisi: Neža, Veronika, Anej, Gašper, Jakob, Matija

Če povzamemo vse kar so učenci napisali o svojih pravicah, lahko zatrdimo, da jih skrbi pretirana zaščita do polnoletnosti. Želijo si postopnega uvajanja v odrasli svet. Moti jih tudi, da z leti kljub trudu in delu izgubijo mnogo pravic, ki jih ščitijo do 18. leta. Pričakovali bi, da se z delom in trudom pravice povečujejo. Tako je bilo tudi v starih kulturah. Zelo jih moti kršenje pravic otrok na kriznih žariščih in v regijah, kjer so poteptane in zanemarjene vse človekove pravice, ne le pravice otrok.

So zelo dobri opazovalci razmer v družbi, čeprav to težko ubesedijo. Se čudimo, da je sodobno odraščanje in staranje **stres**, ki smo ga pridelali z umetnim povečevanjem mladosti? V čem je odraslost manjvredna od otroštva?

Ne preseneča ugotovitev, **da se danes mnogi otroci tako otepajo postati odrasli**. Teren, ki smo jim ga pripravili s povečevanjem njihovih pravic in s teptanjem pravic drugih starostnih

skupin opazijo in nanj odreagirajo s strahom, stresom in otepanjem sprejemanja odgovornosti in izzivov, ki jih prinaša odraščanje in osamosvajanje, nekaj kar bi moralo postati izziv in nagrada!

Družbo smo razslojili na: starejše, ki jih mediji omenjajo predvsem v povezavi s pokojninsko blagajno, proizvodni del populacije, ki je v službi kovanja dobičkov vladujoče „elite“ in otroke do 18 let, ki navidezno uživajo „popolno“ zakonsko zaščito.

Lahko govorimo ne le o ekonomski, socialni in izobrazbeni pač pa tudi o starostni razslojenosti družbe, kjer so na zgubi VSE generacije.

Otroci so odvisni od ostalih starostnih skupin: ekonomsko, sociološko, varnostno in čustveno. Če govorimo zgolj o otrokovih pravicah, to še zdaleč ni dovolj. Prav je, da spregovorimo in kaj naredimo na področju občin človeških pravic. Bomo naredili več in boljše!

Če je otrok brst (bodočnost) drevesa, so starši deblo, na katerem poganja, stari starši pa korenine. Kaj od tega lahko požagamo brez škode? (Sodobna ekonomija pravi: »VSE!, sam' d' j' profit!«)

Otrokom, katerih staršem so kršene osnovne človekove pravice (dostojanstvo, katastrofalni delovni pogoji, mizerne plače, življenje iz rok v usta, ...) so tudi kršene pravice do dostojnega življenja. O odvisnosti otroka od stabilnih družinskih razmer se mnogo diskutira in piše, koliko konkretnega se na tem področju naredi pa je povem druga zgodba.

Mnogo je tudi govora o mitih glede razvoja in perspektiv, ki jih imajo mlade generacije. V dveh generacijah smo spravili planet na rob uničenja. Ob polnih hladilnikih, pametnih mobilnikih in cunjah po zadnji modi mladim govorimo, da smo jim dali „vse“. Povemo jim tudi, kaj vse bodo morali pospraviti in popraviti, kar se je na področju medčloveških odnosov in ekologije s planetom zgodilo. Pozabimo pa omeniti, da bodo pometali za nami. Pošteno?

Otroke med vrsticami, pa tudi odkrito učimo tudi nezdrave tekmovalnosti in diskriminiranja, ki iz tega izhaja. Na dolgi rok postanejo sami žrtve le-tega. Častimo „zmagovalce“, tiho spoštujemo novodobno „elito pohlepa“, medtem ko je pošten in marljiv delavec oseba, ki se jo lahko izigra. Zelo nezdrava življenjska filozofija!

O otrokovih pravicah je zelo nehvaležno pisati. A izkazalo se je, da so najstniki v dobi odraščanja in osamosvajanja zelo kritični glede na rečeno in storjeno, tudi glede otrokovih pravic. Vsekakor sem jim hvaležen za uvid v njihovo kompleksno in zdravo razmišljanje. Tudi ta generacija je željna zdravih in poštenih izzivov in odnosov. Ni željna le pravic, pač pa tudi postopnega povečevanja dolžnosti in pristojnosti. Naloga nas odraslih je, da jim to možnost v čim večji meri izpolnimo. Ne podcenjujmo jih!

Mentor šolskega parlamenta OŠ Dobravlje
Peter Valič